

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN CUMHURİYET
TÜRKİYE'SİNE OTEL, HAN VE PANSİYONLAR İÇİN ALINAN
İNZİBATÎ TEDBİRLER

DISCIPLINARY MEASURES TAKEN FOR HOTELS, INNS AND
PENSIONS FROM OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLICAN
TURKEY

MURATHAN KEHA

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksekokulu
Assist. Prof. Dr., Ataturk University, Erzurum Vocational High School
murathan.keha@atauni.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-6277-0172>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-65, Mayıs - May 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 20.01.2019
Kabul Tarihi-Accepted Date : 20.05.2019
Sayfa-Pages : 347-362

 : <http://dx.doi.org/10.14292/Turkiyat4116>

www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunifaed>

This article was checked by

 iThenticate

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNE
OTEL, HAN VE PANSİYONLAR İÇİN ALINAN İNZİBATÎ TEDBİRLER
DISCIPLINARY MEASURES TAKEN FOR HOTELS, INNS AND
PENSIONS FROM OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLICAN TURKEY

MURATHAN KEHA

Öz

İnsanlar hemen her zaman kendi yaşadığı bölgeden daha farklı yerleri gezip, daha güzel yerler görme merak ve hevesini taşımaktadır. Özellikle Batı dünyasının Doğu'nun gizemine duyduğu merak çoğu zaman düzenlenen sefer veya seyahatlerin temelini oluşturmaktadır. Tarih boyunca pek çok seyyah ve maceracı eline geçen çeşitli fırsatlarla bu bölgeye gelmiş ve merakını tatmin etmeye çalışmıştır. Bu kişiler maddi olarak refaha erdikten sonra teknik gelişmelerin de etkisiyle artık daha rahat seyahat etme fırsatlarını yakalamışlardır. Her zaman merak duyulan Doğu, Batı dünyasına artık eskisinden daha yakındır. Gerek ülke dâhilindeki kutsal mekânlar, gerekse masallara konu olan İstanbul pek çok seyyahın akın akın Osmanlı ülkesine gelmesine sebep olmuştur. Bu seyyahların pek çoğu meraklarını tatmin amacı taşısın da, aralarında elbette bu güzel topraklarda emperyalist politikalarını ikame etme ve bu toprakları ele geçirme planları yapanlara yardım edenler de vardı. Bu art niyetli insanlar için de seyyahlık, asıl kimlik ve niyetlerini gizleyebilecekleri güzel bir kılıftı. Osmanlı Devleti de bu sahte seyyahların farkına varmış ve özellikle, bu kimselerin barınacakları yerler olan otel, han ve pansiyon gibi mekânlar için çeşitli inzibati tedbirler almaktan geri kalmamıştır. Ne var ki tüm bunlar yapılmaya çalışılırken yaşanan I. Dünya Savaşı ve akabinde Osmanlı Devleti'nin yıkılması tüm bu çabaları yarım bırakmıştır. Ancak daha sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti yarım kalan pek çok şey gibi bu çalışmayı da tamamlamayı ve gerekli görülen tüm tedbirleri almayı başarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otel, Pansiyon, Zabtiye, Nizamname

Abstract

People always have the curiosity and enthusiasm to see and visit more beautiful places than the place they live. In particular, the Western world's interest in the mysteries of the East is often the basis of travel or voyage. Throughout history, many travelers and adventurers came to this area with various opportunities and tried to satisfy their curiosity. After acquiring financial prosperity and thanks to the technical developments, these people have the opportunity to travel more comfortably now. The East, which is always curious, is now closer to the western world than ever before. Both the sacred places within the country and the subject of fairy tales, Istanbul has caused many travelers to flock to the Ottoman Empire. While many of these travelers were intended to satisfy their curiosity, there were also those who, of course, helped those who planned to replace their imperialist policies in this beautiful land and to take over these lands. For these malevolent people, it was a good cover for the travelers, their original identities and their intentions. The Ottoman Empire also recognized these fake travelers, and in particular it has not lost its ability to take various measures for places such as hotels, inns and boarding houses. However, the World War I which occurred while all this was done and the collapse of the Ottoman Empire right after it have left these efforts unfinished. But Republic of Turkey, which was established after those events, managed to take all measures deemed necessary and to complete this work like many other things unfinished.

Key Words: Hotel, Pension, Gendarme, Regulations.

Giriş

Değişen dünya dengeleri neticesinde XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Devletleri'nin büyük kısmının temel sorunlarından biri de merkezi hükümetin gücünü ülkelerinin her noktasına yaymaktı. (Özbek 2010: 48) Zira bu dönemlerde ortaya çıkan siyasi karışıklıklar tüm devletleri ciddi manada etkilemekteydi. Bir taraftan hükümlanlık gücünü yavaş yavaş kaybetmesi, diğer taraftan emperyalist devletlerin gittikçe kabaran iştahları, özellikle iç güvenliği sağlama ve koruma konusunu, Osmanlı Devleti için en büyük meselelerden biri haline getirmekteydi. Özellikle İstanbul'da asayiş ve güvenliğin korunması için ta XVI. yüzyılda, taşradan İstanbul'a nüfus akışını durdurmaya yönelik tedbirler alınmış, özellikle kefilsiz girişlerin önlenmesine, başiboşların ve dilencilerin İstanbul'a sokulmamasına özen gösterilmişti. (Turna 2013: 12-13) Ancak ortaya çıkan ekonomik buhranlar neticesinde İstanbul'a gelenlerin miktarında büyük artışlar meydana gelmiş, bunun sonucu olarak da ortaya çıkan asayiş sorunları ciddi boyutlara ulaşmış ve asayişin yeniden temin edilmesi için pek çok tedbir alınmasını mecbur kılmıştı. Hatta Kabakçı Mustafa isyanında yer alanların bir kısmının İstanbul'a çeşitli yollarla gelmiş olan işsizler olması bu tedbirlerin bir an evvel hayata geçirilmesini zorunlu hale getirmekteydi. (Çadırcı 1980: 47)

Osmanlı tarihinde pek çok değişimi içeren Tanzimat sürecinin önemli özelliklerinden biri de iç güvenliğin mümkün olduğunca merkezi sisteme dâhil edilmeye çalışılmasıdır. Tanzimat'a kadar pek çok farklı birim tarafından sağlanmaya çalışılan güvenlik uygulamaları, Tanzimat'ın ilanı ile birlikte merkezi bir anlayışla yeni baştan ele alınmıştır. (Sönmez 2012: 2855) 1840 yılından itibaren, iç güvenliği sağlamakla vazifeli olan Derbentçilik, Martolosçuluk, Köprücülük gibi kurumlar kaldırılmıştır. (Mustafa Nuri Paşa 1992: 291) Bunun akabinde zabıtları doğrudan merkezden atanan ve valilerin emrinde görev yapacak zaptiye birlikleri Anadolu ve Rumeli'de oluşturulmaya başlanmıştır. 1844 yılında tımarlı sipahi örgütü kaldırılarak, sipahilerden uygun olanların zaptiye birliklerine katılmaları sağlanmış (Sönmez 2012: 2588), 1845 yılında ise ilk Polis Nizamnamesi yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (Erdoğan 1987: 45-46) 1846 yılında Zaptiye Müşiriyeti'nin kurulması ve zaptiye birliklerinin bu kuruma bağlanması ile de Tevhid-i Zabıta adı verilen merkezî iç güvenlik anlayışına geçiş, genel hatlarıyla tamamlanmıştır. (Sönmez 2012: 2588) Elbette iç güvenlik ihlalleri denildiği zaman sadece yerel halkın yaptığı taşkınlık ve olaylar anlaşılmalıdır. Özellikle dışarıdan gelen tesirler sonucu ortaya çıkan olaylar da bu kapsamda ele alınmış ve Devlet tarafından gerekli tedbirlerin alınması yoluna gidilmiştir.

Seyahat imkânlarının gelişmesi ile birlikte Osmanlı Devleti de seyyahlar için mutlaka gezilmesi ve görülmesi gereken güzergâhlar arasına girmiştir. Zira güzelliği dillere destan olan İstanbul her ne kadar Osmanlı devleti tarafından fethedilmiş olsa da Hristiyanlar için önemini hiçbir zaman yitirmemiş, kutsallığını kaybetmemiştir. Doğal olarak bu kutsal kenti ile birlikte pek çok Osmanlı diyarını görme isteği, imkânı olan herkes tarafından giderilmek istenmiştir.

Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğunda, Osmanlı vatandaşları, bir yerden başka bir yere gidebilmek için ellerinde mürur tezkeresi¹ denilen izin belgesi taşımak

¹ Mürur Tezkereleri hakkında geniş bilgi için; Nalan Turna; Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri: Mürur Tezkereleri, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2013.

zorundaydılar. Kendi vatandaşı için özellikle XIX. yüzyılda sıkı bir şekilde yürütülen bu uygulama, başka devletlerin vatandaşları için de uygulanmaktaydı. Ülkede seyahat etmek isteyen yabancılar da birkaç işlemden geçerek Osmanlı topraklarında dolaşabilme iznini alabilmekteydi. Önceleri, Osmanlı ülkesini gezmek isteyen yabancıların ülkeye giriş izni alabilmeleri için elçileri aracılığıyla Babıâli'den bir yol emri veya tezkeresi almaları gerekirdi. Bunu da, görevli kişilere göstermek suretiyle Osmanlı sınırları içerisinde oldukça serbest bir şekilde seyahat etmeleri mümkündür. Ancak 10 Şubat 1841 tarihinde çıkarılan Men-i Mürûr Nizâm-nâmesi ile yabancıların Osmanlı ülkesine girebilmeleri ve ülke içerisinde gezinebilmeleri bazı esaslara bağlanmıştır. (Turna 2013: 71 vd.) Buna göre ülkeye gelecek yabancıların hudutlarda veya ikamet edecekleri yerlerdeki görevli memurlara, İstanbul'a gelmiş olanların da İhtisâb Nezareti'ne ellerindeki pasaportları göstermeleri ve bunları imza ettirmeleri gerekiyordu. Deniz yoluyla gelenlerin ise, ilgili memur gelip pasaportlarını imzalayana kadar Haliç'te beklemeleri icap ediyordu. (Sezer 2003: 106 vd; Turna 2013: 73-74)

Daha sonra 14 Şubat 1867 tarihinde yürürlüğe giren Pasaport Odası Nizamnamesi ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda yurtdışına çıkma ve yurda girme işlemleri çağdaş devletlerde uygulanan kurallara uygun olarak yeniden belirlenmiştir. (Yüksel 2012: 414)

Pasaport Odası Nizâm-nâmesi'nin ardından, 21 Şubat 1884 tarihinde kabul edilen Pasaport Nizâm-nâmesi ile pasaport verilmesi usulleri daha sıkı ve ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Daha sonra bu nizâm-nâmenin yerine de, 6 Aralık 1894 tarihinde yeni bir Pasaport Nizâm-nâmesi yürürlüğe girmiş, ancak bu yeni nizamname eski nizâm-nâmeyi aynen tekrarlayan hükümlerden öteye geçememiştir. İlan edilen her üç nizâm-nâmenin ortak noktası ise Osmanlı ülkesine giriş çıkışların daha belirli ve kesin esaslara dayandırılmış olmasıdır. (Yüksel 2012: 414; Aybay 1985: 48-49)

Osmanlı ülkesine gelmek isteyen bir yabancıнын, bulunduğu yerden Osmanlı ülkesine doğru seyahatinin başladığının kendi elçilikleri tarafından Hariciye Nezareti'ne bildirilmesi ile birlikte, Hariciye Nezareti ile Sadaret arasındaki birtakım yazışmalar yapılıyor, ülkeye giriş yapacak olan bu kişi ile ilgili yapılacak işlemler Sadaret tarafından Dâhiliye Nezareti'ne havale olunuyordu. Turistlerin pasaportlarını ve eşyalarını kontrol etmek amacıyla ülkeye giriş yapmış oldukları bölgelere Rüşumat ve Zabıtanın memurların tayin edilerek, gerekli kontrollerin tamamlanmasından sonra, ülke içerisinde gezip dolaşmaları hususunda herhangi bir sakınca olmadığına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Dâhiliye Nezareti tarafından bilgilendiriliyordu. Bundan sonra yabancıların ülke içerisindeki tarihî ve turistik mekânlarda gezinebilmeleri veya araştırma ve incelemelerde bulunabilmeleri için lazım gelen kolaylığın sağlanması gibi işlerse Dâhiliye Nezareti'nden Maarif Nezareti'ne havale ediliyordu. Nitekim Maarif Nezareti turistlerin gelişlerinden gerekli mercileri haberdar ediyor ve turistlerin gidecekleri mahallerdeki alt birimler ile idare ve asayişten sorumlu diğer vazifelileri bilgilendiriyordu. Bu sayede yabancıların ülke içerisindeki gezi ve incelemelerinin büyük bir güvenlik ve kolaylık içinde gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılıyordu. (Yüksel 2012: 415-416)

Han, Otel, Apartman, Pansiyonlar ve Kiralık Odaların Umur-ı İnzibatiyesi Hakkında Nizamnameyi Ortaya Çıkaran Sebepler

Gerek İstanbul'a gerekse Osmanlı ülkesinin diğer bölge ve şehirlerine yapılan geziler her zaman sadece turistik amaçlarla olmamıştır. Zararlı faaliyetler gösteren kimseler de bu faaliyetlerini gizlemek ve rahatça hareket edebilmek için çoğu zaman turist kisvesine bürünmüşlerdir. Tabii ki Osmanlı yöneticileri de bu durumun farkında olarak bazı tedbirler alma gayreti içine girmişlerdir. Bu duruma örnek olması açısından Dahiliye Nezareti Mektûbî Kalemi (DH.MKT) 927-34 fon ve gömlek numarası altında kayıtlı tezkerede bu açıdan önem arz etmektedir. 24 Ocak 1905 (18 Zilkade 1322) tarihli bu tezkerede; son günlerde Trablusgarp Vilayeti dâhilinde seyir ve seyahat etmek isteyen ecneblerin sayısının artmakta olduğundan bahisle, çeşitli adlarla vilayeti gezen ve buraları tetkik etmekte olan bu kişilerin büyük çoğunluğunun yabancı subaylar olduğunun yapılan tahkikat sonucu anlaşıldığı belirtilmektedir. Aynı tezkerede Bingazi Sancağı da dâhil olmak üzere bu gibi seyyahların vilayet dâhilinde seyahatlerinin engellenmesi gerektiği yönünde görüş bildirilmekte ve bunun yapılabilmesi için onay istenmektedir.

Aslına bakılırsa Osmanlı Devleti ülkeye gelen yabancıları kontrol altına almak ve bu kişilerin kaydını tutmak hususunda 11 Mart 1895 tarihinde çıkartılan “Dersaadet ve Bilâd-ı Selasede Bulunan Otel ve Misafirhaneler Hakkındaki Talimat” ile ilk adımı atmış bulunmaktaydı. (Keha 2018: 371) Söz konusu talimatın çıkartılma gerekçelerinden biri de “meçhul-ül ahval” bir takım kimselerin İstanbul'a gelmelerinin ve dikkatlerden uzak kalarak, burada faaliyet göstermeleri ve yerleşmelerinin engellenmek istenmesidir. (ŞD. 2568-009/22) Bu kapsamda, 1895 tarihinde çıkartılan talimatnamede otel ve misafirhane sahip ve müstecirlerinin gelen misafirler hakkında bir defter tutmaları ve durumu şüpheli görünen kimseleri de zabıtaya haber vermeleri gerektiği açıkça belirtilmiştir.

Osmanlı Devleti ülkeye gelen ve otel, apartman, pansiyon gibi yerlerde ikamet eden yabancıların kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiklerini takip ve tahkik etme hususunda oldukça titiz davranmıştır. Hatta 4 Kasım 1900 (11 Recep 1318) tarihli İrade Hususi (İ.HUS.)'de Beyoğlu'nda bulunan bu gibi umumi mahallerde ikamet eden yabancıların durumlarının tahkiki ve içlerinde anarşist, sosyalist veya Ermeni müfsidi olup olmadığının tespiti için Beyoğlu polis baş komiserlerinden Hayri, Abdullah, Mustafa ve İsmail Efendilerin müfettiş olarak atandıkları ve kendilerine 1500 kuruş maaş tahsis edildiği bildirilmektedir. (İ.HUS. 85-41; Y.PRK.ZB 26-18)

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde atacağı hemen her adımda özellikle Avrupa'da uygulanan usul ve esaslara uygun davranma gayreti görülmektedir. Bu maksatla yapılan çalışmalar hem Avrupa ile birliktelik sağlanması, hem de yabancıların itirazlarına mahal verilmek istenmemesi esasına dayanmaktadır. Bu usule uygun olarak 20 Ağustos 1905 (18 Cemaziyelahir 1323) tarihli Zaptiye Nezareti Mektûbî Kalemi tarafından Sadaret makamına yazılan yazıda, Paris'teki oteller ve mefruş hanelerin nasıl teftiş edildiklerine dair malumatı içeren ve Mösyö Ojen Lofolon ile Fransuva Lofolon tarafından verilen raporun Sadarete gönderildiği belirtilmektedir. Aynı yazıda; ecnebi bir şahsın arandığı vakit Dersaadet'te olup olmadığını bulabilmek için iki usûl takip edildiğinden bahsedilmektedir. Bu usullerden birincisinde Dersaadet'e gelip giden yolcuların künyeleri birer karton üzerine yazılmakta ve takibat bu kayıtlar üzerinden yapılmaktadır. İkinci usulde ise otel ve mefruş hanelerde ikamet eden kimselerin durumları zabıtaca özel

memurlar vasıtasıyla sürekli takip ve teftiş altında tutulmaktadır. Yazıya göre uygulanan karton usulü uzun zamandan beri zabıta tarafından tatbik ve icra edilmekte olduğu için bu hususta herhangi bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Otel ve mefruş binalarda ikamet eden kimselerin sürekli kontrol ve tetkikinin yararları açık ise de, bu usul şimdiye kadar, sahip ve müstecirleri Osmanlı tebaasından olan han ve otellerde icra olunup, sahip ve müstecirleri yabancı olan otel, apartman ve buna benzer yerlerde polis kabul edilmediğinden dolayı icra edilememektedir. Yalnız tahkikat gerektiğçe otelcilere müracaat edilmekte ve onların şifahen verdikleri bilgiler ile yetinilmektedir. Başka bir isimle veya ecnebi pasaportuyla gelen ve kimliğini saklamak isteyen art niyetli kimselerin pek çoğunun hüviyetlerini saklamak için bu gibi mahallerde kaldıkları göz önüne alındığında, zikrolunan teftiş usulünün sahibi ecnebi olan otel ve apartmanlarda tatbikinde hâsıl olacak fayda açıktır. Otel ve apartmanlara dışarıdan gelecek şahısların isim ve hüviyetleri ile nereden geldiklerinin ve ikamet mahallerinin özel bir deftere kaydı hakkında kabul edilen usulün yabancılar hakkında da tatbik ve icrasına özen gösterilmek üzere Hariciye Nezareti vasıtasıyla sefaretlere 10 Ağustos 1905 (28 Temmuz 1321) tarihinde yapılan tebligat üzerine şimdiden polis memurları tertip ve tayin edilmiş olsa da, Sefaretlere yapılan tebligatın cevabının beklenmesinin, buna itiraz edenler olup olmadığı anlaşıldıktan sonra uygulanmaya başlanılmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir. (BEO 2651-198825/3)

Sadarettin Hariciye Nezareti'ne gönderilen cevapta 27 Ağustos 1905 (26 Cemaziyelahir 1323) tarihi itibarıyla otel ve misafirhane müstecir ve sahiplerinin tutmaları gereken defter kayıtları hakkındaki usule dair yabancı sefaretlere gönderilen tebligata henüz cevap verilmediği, ancak konunun önemine binaen yeniden bir tebligat yazılması gerektiği bildirilmiştir. (BEO 2651-198825/1; BEO 2661-199556/2) Konu ile ilgili ilk cevap İngiltere Sefaretinden alınmıştır. 1 Eylül 1905 tarihli cevapta kendilerine yapılan tüm tebligatlara cevaben, İngiltere Ceneral Konsoloshanesi tarafından kendi tebaasından olan otelciler, lokantacılar, hususi misafirhane işletenler ve diğer tüm bu tip işlerle uğraşan kimselere, kabul ettikleri şahısların isim, yaş, sanat ve son ikamet yerlerini gösterir bir defter tutmaları gerektiğinin tebliğ edildiğini bildirmiştir. Ayrıca verilen cevapta bu defterlerin talep edildikçe zabıta memurlarına ibraz olunacağı, ancak mahiyeti ne olursa olsun İngiltere tebaasından birinin ikametgâhında, konsoloshane memuru hazır bulunmaksızın hiçbir şekilde arama ve inceleme yapılamayacağı belirtilmiştir. (BEO 2661-199556/1,3,4)

Bunun akabinde Karadağ, Romanya, Sırp, Avusturya-Macaristan, Almanya, İsveç ve Norveç, Yunan ve Rusya sefaretlerinden de yukarıdakine paralel cevaplar gelmiştir. (HR.İD. 2004-53; 55; 56; 57; 60; 61; 62; 63; 64; 66)

Alman sefareti tarafından kaleme alınan cevapta kendilerinin huzur ve inzibatın sağlanmasına yönelik olarak alınacak idari tedbirlere esasen muhalif olamayacakları belirtilmiştir. Bununla birlikte sefaret kendince gördüğü bazı hatalara da burada değinmiştir. Sefaret bu yeni tedbirlerin otel, misafirhane ve gecelik, aylık veya suresi belirsiz bir müddet ile gecelenen bütün mekânlar gibi kiralık hanelere de şamil olması gerektiği düşüncesindedir. Bu durumda daimi kiracılara döşeli ve hususi apartmanlar kiralayan emlak sahiplerinin, işi insanlara mekânlar kiralamaktan ibaret olan kimselerin tabi oldukları muamelata tabi olamayacağı ve sonuç olarak bunların bir defter tutmaya

zorlanamayacakları açıktır. Bir de bahsedilen tedbirlere muhalif harekette bulunanlar için ortaya çıkabilecek mesuliyet konusunda bir açıklık olmadığından bahisle, Sefaret konunun daha açık bir biçimde kendilerine bildirilmesini Hariciye Nezareti'nden rica etmiştir. Aynı yazıda bu bahsedilen prensiplerin Babiali tarafından kabulü halinde Almanya Sefaretinin geçmişte yapılan anlaşmalar ve uygulamalara paralel olarak hareket edeceği belirtilmiştir. Aynı şekilde mahallî memurlar tarafından usûl ve nizamı dairesinde, her talep vuku buldukça ibraz edilmek üzere hususi bir defter tutmaları lüzumunun Almanya Konsoloshanesi tarafından konuyla alakalı kimselere tavsiye ve ihtar edileceği bildirilmiştir. (HR. İD. 2004-55)

Sefaretlerin vuku bulan bu iki itirazına karşılık Baş Müddei-i Umumi Cemal Bey tarafından kaleme alınan 18 Ekim 1905 (19 Şaban 1323) tarihli tezkereden itiraza medar olan konuların kurulan bir komisyon tarafından mütalaa edildiği anlaşılmaktadır. (BEO 2688-201590/2)

Bu komisyon, ilk olarak 11 Mart 1895 (14 Ramazan 1312) tarihinde uygulamaya konulan Otel ve Misafirhane Talimatnamesini ilgi tutarak, otel ve misafirhane açanların veyahut evlerinin odalarını başka başka kiraya verecek olanların öncelikle zaptiyeye müracaatla bilgi vermeleri ve misafirlerine mahsus birer polis defteri tutmaları gerektiğini, bu defteri tutmayanlardan ise altı beşlikten, on beşliğe kadar para cezası alınacağını belirtmiştir. Ayrıca mahkûm ve suçlu şahısları bilerek otelinde bulundurup, bunları zabıtaya haber vermeyenler hakkında da başka cezalar uygulanacağı ve zikrolunan otel ve misafirhanelerde zararlı veya mahkûm şahıslar bulunduğu zabıtaca haber alındığı takdirde usulüne uygun olarak arama yapılacağı beyan edilmiş ve yapılan mütalaa sonucunda sefaretlerin takrirlerinde yazılan şartların bahsedilen talimatname ile zaten açıklığa kavuşturulmuş bulunduğu anlaşılmıştır. Zaten bahsedilen talimatın girişinde otel ve misafirhaneler denilip, daha sonra sefaretlerce de kabul edildiği surette bütün otel, apartman, han ve pansiyonlar tarif edilerek, zikredilen tedbirlerin uygulama alanları belirlenmiştir. Yazılan yazıda işi hancılık ve otelcilik olmayan emlak sahiplerinin durumları ile bizzat bu işten gelir sağlayan kişilerin durumunun aynı olmadığına talimatta da belirtildiği zikredilerek, bahsedilen talimatın uygulanması ve gereğinin yapılması icap ettiği, komisyonca kabul edilmiştir. (BEO 2688-201590/1, 2)

Kurulan hususi bir komisyon tarafından ele alınan ve hakkında karar verilen husus 17 Eylül 1905 (4 Eylül 1321) tarihinden itibaren uygulamaya konulmuş ve icap edenlere de gerekli tebligat yapılmıştır. Yapılan tebligatta sefaretlere, defter tutmaları gereken kimselerin muntazam defterler tutmaları ve zabıta tarafından istenildiği halde bu defterleri ibraz etmemeleri halinde bunlardan kanunda belirtildiği üzere altı beşlikten, on beşliğe kadar para cezası alınması gerektiği bildirilmiştir. Bahsedilen bu cezanın da evvelden olduğu gibi polis meclislerince kañçılıyaların tercümanları marifetiyle alınacağı, ayrıca bu para cezasının yalnız defter tutmak ve zabıta memurlarına yardımcı olunması gerektiği hakkındaki uygulamalara muhalefet fiiline mahsus olduğu, otel ve apartman müstecirlerinin bunlar dışındaki suç kabul edilen davranışlar sergilemeleri durumunda eski anlaşmalar çerçevesinde sergilenen suçun gerektirdiği cezalar ile cezalandırılacakları belirtilmiştir. (BEO, 2701-202542)

Osmanlı Devleti otel, han ve hamam gibi umumi mahallerde gece kalacak kimselerin zabıta tarafından bilinmesi hususuna her geçen gün daha fazla ehemmiyet

vermiş ve konu ile ilgili sürekli yeni çalışmalar yapmıştır. Daha önce Osmanlı tebaası olan işletmecilerin düzenli olarak kontrol edilebildiği ancak başka bir devletin tebaası olan işletmecilerin kontrolünde ciddi problemler olduğu belirtilmişti. Yapılan çalışmalar ve sefaretlere gönderilen tebligat neticesinde bu sorun ortadan kalkmış, ecnebilerin de gelen misafirlerle ilgili olarak hususi kayıtlar tutmaları sağlanmıştır. Bu yapılan çalışmalar esnasında söz konusu mahallerde kalacak kimselerin kayıtlarının tutulmasında çeşitli usuller teklif edilmişse de Sefaretlerden gelebilecek itirazlar göz önünde bulundurularak ve hazır ecnebi işletmeciler de kontrol altına alınmışken eski defter tutma usulünün dışına çıkılmasına gerek olmadığı sonucuna varılmıştır. (BEO 2787-208973/2)

1895 tarihinde ilan edilen talimatnamenin üzerinden on sekiz yıl geçtikten sonra ve değişen şartlar dolayısıyla 29 Kasım 1913 tarihinde “Han, Otel, Apartman, Pansiyonlar ve Kiralık Haneler Hakkında Nizamname” başlığını taşıyan ve 29 maddeden oluşan bir Nizamname taslağı yapılmışsa da bunun uygulamaya konulmadığı anlaşılmaktadır. (DH. EUM. THR. 103-30) Zira bu taslaktan yaklaşık on bir ay sonra Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girecek ve çok daha önemli sorunlarla yüzleşmek zorunda kalacaktır.

Han, Otel, Apartman, Pansiyonlar ve Kiralık Odaların Umur-ı İnzibatıyesi Hakkında Nizamname

Son yapılan nizamname çalışmasından üç yıl kadar sonra yani 21 Ağustos 1916 (8 Ağustos 1332) tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından “Han, Otel, Apartman, Pansiyonlar ve Kiralık Odaların Umur-ı İnzibatıyesi Hakkında Nizamname” adı altında 26 maddeden oluşan bir layiha kaleme alınmıştır. (DH. EUM. 6. Şb. 55-24/15, 16, 17, 18, 19) Bu nizamname layihasının;

1. Maddesinde; han, otel ve pansiyonların umumi meskenler olup kuruluş ve idaresinin özel şartlara tabi olduğu;

2. Maddesinde; han, otel ve pansiyon açacak kişiler tarafından en büyük zabıta memuruna ekte bulunan örneğe uygun olarak bir kıta beyanname verilmesinin mecbur olduğu;

3. Maddesinde; han, otel ve pansiyon açmak isteyen kimselerin 21 yaşını doldurmuş olması, malını kullanmaktan men edilmiş olmakla veya hırsızlık, yankesicilik, dolandırıcılık, sahtekârlık, kumarbazlık, yataklık, mahkûm ve suçluları saklama, memura memuriyeti halinde hakaret ile iğfal ve ırza musallat olma cezalarından biriyle mahkûm ve ahlaken şüpheli bulunmaması gerektiği;

4. Maddesinde; apartman ve pansiyon idare edenler ve kiralık oda sahiplerinin, müstecirlerinin gelişinden en fazla 48 saat içinde ekte bulunan örneğe uygun olarak bir beyanname doldurmaya ve bu beyannameyi imza ettikten sonra mahallî polis merkezine bilgi vermeye mecbur oldukları;

5. Maddesinde; gerek tefriş edilmiş gerekse tefriş edilmemiş olarak kiralık odaları ikiden fazla olmayan hanelerin dahi beyanname vermeleri hususunun, bir önceki madde hükümlerine tâbi olduğu;

6. Maddesinde; Dersaadet'te Şehremaneti'nin ve taşralarda belediye dairelerinin sıhhiye ve fenniye memurları tarafından muayene edilerek, fennî ve sıhhî şartlara haiz olduğu, bu memurlar tarafından tutulan rapor ile beyan edilmedikçe, bir binanın han, otel, apartman veya pansiyon olarak kullanılmasının uygun olmayacağı;

7. Maddesinde; han, otel, apartman ve pansiyon sahiplerinin bahsedilen binaların dâhili planlarının tasdikli ve kendi imzası ile imzalı bir nüshasını mahallî polis merkezine vermesinin mecbur olduğu, gerekli izinler alınmadıkça bina içerisinde tadilat yapılamayacağı ve izin alındıktan sonra tadilat yapıldığı takdirde de yeni planların ayrıca tanzim edilerek polis merkezine verileceği;

8. Maddesinde; her ne suretle olursa olsun kapatılmış olan han, otel ve pansiyonların tekrar açılması halinde 6. madde hükümlerine riayet olunacağı;

9. Maddesinde; han ve otellerde gecelemeğe mahsus odaların kapılarının sırayla numaralandırılacağı, ayrıca 17. maddeye uygun olarak düzenlenecek cetvel esas olmak üzere, 6. maddede zikredilen sıhhiye memurları tarafından yapılan muayene sonucu düzenlenecek raporun bir nüshasının bina sahibine ve bir nüshasının da Dersaadet'te Şehremaneti'ne ve taşralarda mahallî belediye dairesine verileceği ve bina dâhilinde bulundurulması gerekli olan itfaiye alet ve edevatlarının bina sahipleri tarafından eksiksiz olarak hazır tutulmaya mecbur olacağı;

10. Maddesinde; umumi telefon tesis edilmiş olan mahallelerde, her otelde bir telefon bulundurulması gerektiği;

11. maddesinde; 3, 9 ve 10. maddelerde yazılı şartların tahkikinden sonra 2. maddede zikredilen memurlar tarafından açılış izni verilerek, konuyla ilgili hususi bir evrakın tasdikli bir nüshasının müracaatçıya ruhsatname olarak verileceği;

12. maddesinde; han, otel ve pansiyon gibi mahalleler ile tüm kira karşılığı misafir ve müstecir kabul eden kimselerin öncelikle sahifeleri Dersaadet'te ait olduğu polis merkezlerinin, taşralarda en büyük polis memurunun resmi mührü ile mühürlenmiş, polis bulunmayan yerlerde ise jandarına komutanlığı tarafından tasdik edilmiş misafir ve eşya defterleri ile zabıta tarafından aranmakta olan şahısların kaydı için bir defter bulundurmaları gerektiği;

13. maddesinde; han ve otel idare eden kimselerin gecelemeğe için gelen misafirlere ekte örneği bulunan matbu hüviyetnâmeleri doldurtup, imzalatılarak 24 saat içinde, görev bölgesi içinde yer aldığı karakola vermeye ve otelden ayrılan kişilerin isimlerini içeren bir defteri de en geç 6 saat içinde bahsedilen karakola iletmeye mecbur olduğu;

14. maddesinde; irsen veya devren intikal eden han, otel ve pansiyonlar hakkında 2. madde uyarınca yeniden ruhsat alınması, binada tadilat ve değişiklik yapılması halinde zabıtaya malumat verilmesi gerektiği;

15. maddesinde; bir köy adına misafir ağırlamak için tahsis edilmiş olan hane ve odaların köy muhtarının nezaretine verildiği ve muhtarın gelen ve giden misafirlerin hüviyetini hususi bir deftere kaydetmek mecburiyetinde olduğu;

16. maddesinde; han, otel ve pansiyon çalışanlarının bütün hizmetliler hakkında yürürlükte olan nizamnamede belirtilen şartlara tâbi olduğu;

17. maddesinde han ve otel kapılarına Türkçe yazılı ve kapı sıra numarasını içeren bir levha ile geceleri fener asılması veya başka bir şekilde aydınlatılmasının sağlanması, han veya otelde ikamet şartlarını içeren levha ve otel vazifelerinin yapılış şekli hakkındaki talimat ile odanın kaç kişilik olduğunu ve yatak ücretini gösteren belediyeden tasdikli cetvelin her oda içerisinde duvara asılı bulundurulması; sıhhi tedbirler ile belediye ve zaptiye dairelerince tebliğ olunacak bütün talimnamelerin han veya otel salonlarıyla münasip yerlere asılmasının mecburi olduğu;

18. maddesinde; kahvehane, gazino, hamam, meyhane, kıraathane gibi umumi mahaller ile bütün dükkân ve ticarethanelerde hüviyetleri ticarethane sahipleri tarafından mahalle zabıtasına bildirilmesi mecburi olan müstahdemlerden başka kişilerin buralarda kalmalarının yasak olduğu, meyhaneler dışındaki dükkânlar üzerinde bulunan kiralık odaların kiralanmasının hanlar ve oteller hakkındaki hükümlere tâbi olduğu, ancak meyhaneler üzerindeki odaların kiralanmalarının caiz olmadığı;

19. maddesinde; hususi hastane, mektep, fabrika ve benzeri müesseselerde isimleri zabıtaca tescil edilmiş olan memurlar ve müstahdemlerden başka kimselerin gece kalmaları halinde, bu müesseselerin müdür veya sorumlularının mahalle zabıtasına en geç 6 saat içinde bilgi vermeye mecbur olduğu;

20. maddesinde; han ve otel sahiplerinin gelecek misafirlerin eşyası olup olmadığının misafir defterine, eşyası varsa miktar ve cinsini eşya defterine ayrıntılı olarak yazmaya, nakit, mücevherat, kıymetli evrak ve senetlerin tesliminde ise bir kıta makbuz vermeye mecbur oldukları;

21. maddesinde; önceki maddede belirtilen misafirlerin eşyalarının bavul, sandık ve denk halinde kişisel ve ev eşyası olması halinde bu eşyaların otelci veya hancı tarafından verilecek makbuzda ayrıntılarıyla yazılmasına lüzum olmayıp, yalnız kaç adet bavul sandık ve denkten ibaret olduğunun yazılacağı, ancak bu bavul, sandık ve denklemlerin otelci ve hancı tarafından çepeçevre bağlanarak eşya sahibine mühürlendirileceği;

22. maddesinde; han, otel ve pansiyon sahiplerinin idareleri altında bulunan mahallerde her ne surette olursa olsun bir vukuat meydana geldiğinde derhal durumu zabıtaya bildireceği, ikamet için gelen kimselerden durumu şüpheli, zanlı, mahkûm veya aranmakta olarak zabıta ihbarı tebliğ edilenlerle, durumu bir şekilde dikkat çeken kimselerin zabıta memurlarına bildirilmesi gerektiği;

23. maddesinde; han, otel ve pansiyon sahiplerinin gelen misafirlere veya gece kalmakta olanlardan birinin yaralandığını görmeleri halinde durumu zabıtaya bildirmeye mecbur oldukları;

24. maddesinde; han, otel ve pansiyonların salon ve sair umumi mahallerinin her zaman zabıtanın teftişine açık olduğu ancak bu nizamnamenin 17. maddesindeki şartlara riayet edilip edilmediğinin tahkiki hususunda, odalarda ancak gündüz vakti ve müsteciri içerideyken teftiş yapılabileceği;

25. maddesinde; nizamname şartlarına riayet edilmeden açılmış olan bütün han, otel ve pansiyonların yerine getirilmesi gerekli olan şartlar tamamlanıncaya kadar polis tarafından kapatılacağı;

26. maddesinde; işbu nizamnameye aykırı davranışlar hakkında ceza kanununa uygun olarak işlem yapılacağı belirtilmiştir.

Yukarıda maddeleri zikredilen nizamname ile daha önceki nizamnamelerden farklı olarak beyanname verilmesi esası getirilmiştir. Nizamnamenin ikinci maddesinde bahsedilen Beyanname dilekçe şeklinde olup, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım; hanesini otel, han veya pansiyon olarak değerlendirmek isteyen kimseler tarafından verilecek olup, nizamnamenin ekinde verilen şablon şu şekildedir (DH. EUM. 6. Şb. 55-24/7);

“..... Polis

..... de sokağında numrolu haneyi otel, han, pansiyon ittihaz edeceğimden han, otel, apartman, pansiyon ve kiralık odaların umur-ı inzibatiyesi hakkındaki nizamnamenin ikinci maddesi hükmüne tevfikan işbu beyannameyi i'tâ eylerim.

İmza”

Aynı beyannamenin ikinci kısmı ise İlmühaber olarak adlandırılmış olup nizamnamenin ekinde aşağıdaki şablon verilmiştir;

“İlmühaber

..... de sokağında numrolu haneyi ittihaz edeceğime dair mahalde numroda mukim tarafından tarihli bir kıt'a beyanname i'ta edilmiştir.

Mühr-i resmîsi ve İmza”

Aynı nizamnamenin dördüncü maddesinde zikredilen ve gelen misafirler hakkında doldurulması istenen beyanname ise Nizamname ekinde şu şekilde yer almıştır (DH. EUM. 6. Şb. 55-24/9);

“Beyanname”

İsim ve Şöhreti	
Sanatı	
Tarih-i Tevellüdü	
Mahall-i Tevellüdü	
Mahall-i İkameti	
Tabi'iyeti	
Tarih-i Vürudu	
Nereden geldiği	

Hazırlanan bu nizamname layihası 22 Ağustos 1916 (22 Şevval 1334) tarihinde görüşülmek üzere Şura-yı Devlet'e havale edilmiştir. (DH. EUM. 6. Şb. 55-24 / 13) Bu arada henüz Şura-yı Devlet'te görüşmeler yapılmadan evvel 26 Ekim 1916 tarihinde Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından da “Otel, Han, Pansiyon ve Kira Odalarına Dair Nizamnamenin Umûr-ı Sıhhiyeye Müteallik Mevaddı” adı altında Zaptiye Nezareti tarafından sunulan nizamnameye ek olarak yazılan 8 maddelik bir Sıhhiye Nizamnamesi hazırlanmıştır. (DH. EUM. 6. Şb. 55-24 / 11) Bu çalışma da asıl nizamname layihasının müzakeresi esnasında nazarı dikkate alınması için 21 Şubat 1917 tarihinde Şura-yı Devlet'e gönderilmiştir. (DH. EUM. 6. Şb. 55-24 / 3)

Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından kaleme alınan sekiz maddelik Umur-ı Sıhhiyeye Müteallik Nizamname layihasında;

- Herhangi bir meskenin “otel, han, pansiyon ve kira odaları” gibi umuma mahsus olarak açılabilmesi için alınması zorunlu olan ruhsatnamenin, ilgili memurlarla beraber, resmi tabip ve görevli başka kimselerden oluşan bir heyet tarafından yapılacak muayene ve müştereken verilecek rapora istinaden i'ta olunacağı (verileceği);

- Bu gibi umumi meskenlerin her birine zabıta tarafından verilecek matbu defterlerde sıhhiye memurlarının görüş ve düşüncelerini kayıt etmeye mahsus bir hane bulunacağı ve her üç ayda bir defa sıhhiye memurları tarafından yapılacak teftişlerin neticesinin bu defterlerin ilgili hanelerine kaydedileceği;

- Bahsedilen meskenlerin tâbi olacakları kaidelerle, sıhhi şartlara ait olan kısmı hususi bir nizamname ile tayin olunduğu ve iş bu nizamnamenin matbu bir suretinin bina içerisinde göze çarpmak bir yere asılacağı;

- İşbu umumi meskenlerin belirli zamanlarda muayenesinden başka, sıhhi şartlarında bir değişiklik vuku bulduğu şüphesi olduğu veya böyle bir şey haber alındığı zaman da bu yerlerin hususi memurlar tarafından teftiş edilebileceği;

- Sözü edilen meskenlerin sıhhi bir maksatla muayene ve teftiş edilmeden en az 24 saat evvel buranın müdür veya mesul veya müstecirine bir ihbarname ile bildirileceği ve ihbarnamenin tesliminden veya kapıya asılmasından 24 saat sonra yapılacak teftişe hiçbir mazeretin engel olamayacağı;

- Yapılan muayene neticesinde binanın sıhhi şartlarının, içinde oturanların sıhhati üzerine zararlı bir etki yapacak derecede değiştiği ortaya çıkarsa bir rapor düzenlenerek gereken ıslahat ve tamiratın yapılmasının polis idaresi tarafından hane sahibine ihtar olunacağı, ihtarname tarihinin üzerinden 15 gün geçtiği halde gerekli işler yapılmaya başlanmaz ve münasip bir müddette sona erdirilmezse, yeniden uyarmaya gerek kalmadan bina veya binanın zararlı olan kısmının polis eliyle tahliye edilerek kapatılacağı ve bu şekilde kapatılan daire veya hanenin gerekli iyileştirmeler ve çalışmalar yapılmadıkça tekrar iskân maksadıyla açılmayacağı;

- İşbu meskenlerde kalanlardan biri hastalanır ve odasından çıkamayacak derecede, hastalığı 48 saatten uzun sürdüğü halde eğer bu kişi hususi bir tabip getirmemişse otel, han, pansiyon ve kira odaları sahip ve müsteciri veya odabaşısı veya müdürünün belediye tabibini durumdan haberdar edeceği, eğer haber vermese ve hastalık bulaşıcıysa “emrâz-ı sâriye nizamnamesi” gereğince, bulaşıcı değilse ceza kanununun 99. maddesinin 2. zeyli mucibince kanuni işlem yapılması için takibat başlatılacağı, apartmanlarda ise bu gibi durumlarda mesul kişinin müstecir olduğu;

- Umuma tahsis edilmiş bu gibi meskenlerin sıhhi esaslardan kabul edilen; hava dolaşımına müsait olması, aydınlık olması, rutubetsiz olması ve sıhhi lağım veya lağım çukuru bulunması şartlarını taşıması gerektiği belirtilmektedir.

Bu iki nizamname layihası 1913 yılında hazırlanmış olup da uygulama sahasına konulmamış olduğu anlaşılan nizamname layihasının sanki iki farklı birim tarafından yazılmış sureti gibidir. 1913'te yazılan layiha tüm maddeleri tek çatı altında toplarken, 1916'da hazırlanan layihalar tek nizamnamenin iki farklı uzman birim tarafından hazırlanmış halidir. Bu çalışmaların biri inzibati tedbirleri içerirken, öteki de sıhhi tedbirleri ele almaktadır.

Hazırlanan ve 22 Ağustos 1916 tarihinde Şura-yı Devlet'e havale olunan belgeler aradan epey zaman geçtiği halde görüşülmediği için 7 Ekim 1917 (7 Teşrinievvel 1333) tarihinde Sadaret'e bağlı Umur-ı İdariye Kalemi tarafından Şura-yı Devlet Riyasetine yazılan tezkerede bahsedilen çalışmaların bir an evvel tetkikinin tamamlanması gerektiği bildirilmiştir. (DH. EUM. VRK. 29-9/10)

Aynı içeriğe sahip bir başka yazı da 26 Mart 1918 (13 Cemaziyelahir 1336) tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından Sadaret Makamı'na yazılmıştır. Bu yazıda “han, otel, apartman, pansiyonlar ve kiralık odaların umur-ı inzibatiyesi hakkında tanzim olunup bir tezkere ile takdim olunan nizamnamenin bir an evvel tetkiki hususunun Şura-yı Devlet'e emr ve havalesine müsaade buyurulması” istenmektedir. (DH. EUM. 6. Şb. 55-24/1)

Yaklaşık iki ay sonra yani Mayıs 1918 (Şaban 1336) tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 6. Şube tarafından Sadaret Makamı'na hitaben kaleme alınan ikinci bir yazıda “han, otel, apartman, pansiyonlar ve kiralık odaların umur-ı inzibatiyesi ile polis mekatibi ve bilumum müskirat satılan mahallerle deniz hamamları ve tercümanlar hakkında tanzim olunup Şura-yı Devlet'e tetkik için gönderilen nizamname layihalarının bir buçuk seneden beri tetkikâtı yapılamadığına ve esasen inzibati birer mahiyeti olan bu nizamnamelerin bir an evvel tatbika koyulmamasının memleketin inzibatı üzerinde kötü tesir icra eylemekte olduğuna binaen daha ileride Şura-yı Devlet tarafından tetkik edildikten sonra lüzum görülecek tâdilât yapılmak üzere kendilerine takdim edilen nizamnamelerin şimdilik uygulamaya konulmasına müsaade buyurulması hususu” dile getirilmiştir. (DH. EUM. 6. Şb 38-12/35)

Bu yazışmalar neticesinde hazırlanmış olan nizamnameler Şura-yı Devlet tarafından tetkik edilmiş, bazı tadilat ve düzenlemeler için 24 Temmuz 1918 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne geri gönderilmiştir. (DH. EUM. VRK. 29-09/1,3,6,12,14,16; BEO 4526-339406/1,2,3; ŞD 1321-1/1,3,5,7; BEO 4528-339581/2)

Bu nizamnamelerle ilgili olarak yaklaşık bir buçuk yılda yapılan tetkikat üzerine yapılan yazışmalar da iki ay kadar sürmüş, ancak Şura-yı Devlet tarafından yapılması istenen değişiklikler, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum nedeniyle yapılarak hayata geçirilememiştir. Zira Payitaht İstanbul Mondros Mütarekesi'nin ilgili maddeleri gereği 13 Kasım 1918 tarihinde yapılan çıkarma harekâtı ile işgal edilmeye başlanmıştır. (Aslan 2009: 1094)

Payitaht İstanbul 16 Kasım'da da resmen işgal edilince hiç şüphesiz en önemli mesele vatani kurtarmak meselesi olacak ve geri kalan tüm faaliyetler duracaktır. Bu çalışmada ele alınan otel, han ve pansiyonlarda inzibatın sağlanması ve güvenliğin temin edilmesi ile ilgili çalışmalar yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından da gündeme alınmıştır. 1704 numaralı “Otel-Pansiyon Ticarethane ve Sair Umumi Müesseselerde Oturan ve Çalışanların Hüviyet Varakası Vermeleri Mecburiyetine Dair Kanun” 9 Haziran 1930 tarihinde kabul edilmiş ve Resmi Gazete'nin 19 Haziran tarihli 1524. sayısında yayınlanmıştır.

“*Otel, Pansiyon, Ticarethane ve Sair Umumi Müesseselerde Oturan ve Çalışanların Hüviyet Varakası Vermeleri Mecburiyetine Dair Kanun*” başlığı altında ele alınan ve on maddeden oluşan kanun metni aşağıdaki gibidir:

Madde 1 — Han, pansiyon, otel ve bekâr odalarını işletenler ve malî müessesat, ticaret şirketleri, ticarethaneler ve dükkânlar gibi ticaret ve sanat için açılan bilumum müessesatı idare edenler ve hastanelerle dinî ve hayrî ve sair umumî müesseselerin müdür ve âmirleri, bu yerlerde herhangi bir suretle oturanlarla çalışanlara numunesi bu kanuna merbut hüviyet varakalarını imza ettirerek 24 saat içinde ait olduğu mahalle göndermeğe ve

buralardan ayrılanları haber vermeğe ve buralarda oturan ve çalışanlarda kendilerine verilecek hüviyet varakalarını doldurup imza etmeğe mecburdur.

Madde 2 — Erkekler karılarını ve evlenmemiş kızlarını ve on sekiz yaşını bitirmemiş oğullarını ve analarını kendi hüviyet varakalarına yazabilirler.

Madde 3 — Han, pansiyon, otel ve bekâr odalarını işletmek isteyenler numunesi bu kanuna merbut beyannameyi imza ile bir hafta içinde buldukları yerdeki polis veya jandarma karakoluna ve olmayan yerlerde mahallin hükümet memurlarına göndermeğe ve başka yere nakil ve bu işi terk ettikleri halde üç gün içinde haber vermeğe mecburdurlar.

Madde 4 — Bir veya bir kaç odası ayrı ayrı kiraya verilen müstakil hane veya apartman sahip ve müstecirleri de yukarıdaki maddeler hükmüne riayete mecburdurlar.

Madde 5 — Kahvehanelerde ve umumî ticaret evlerinde ancak sahip ve müstahdemleri yatabilip yabancı misafir kabul edilmez. Şu kadar ki zaruret olan yerlerde mahallî zabitasının izniyle bekâr ve yabancıların kahvehanelerde yatmaları caizdir.

Madde 6 — Hüviyetini, nüfus hüviyet cüzdanı ve sair resmî ve muteber vesikalarla ispat edemeyen kimseleri, birinci maddede yazılı müesseselerin sahip ve müdürlerinin yanlarında istihdam etmeleri memnudur.

Madde 7 — Bu Kanunun tatbiki suretine dair Dâhiliye Vekâletine bir talimatname tanzim olunacaktır.

Madde 8 — Bu Kanunda yazılı mecburiyetleri ifa etmeyenlerle menedilen şeyleri yapanlar hakkında Türk ceza Kanununun 534 üncü maddesi hükmü tatbik olunur.

Madde 9 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 10 — Bu Kanunun hükümlerini icraya Adliye ve Dâhiliye Vekilleri memurdur.”

Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren bu kanunda da beyanname verilmesi esasına riayet edilmiştir. Bu kanunda “Hastanelerle dinî ve hayrî umum müesseselere gelenlerden”, “Apartman, müstakil hane, han, otel, pansiyon, bekâr odaları sahip ve müstecirlerinden”, “Apartman, müstakil hane, han, otel, pansiyon ve bekâr odalarında ücretli, ücretsiz oturan müstecirlerden”, “Hizmetçilerden”, “Müessesatı maliye, şirketler, ticarethaneler, mağaza ve dükkân gibi ticaret evlerini idare edenlerden”, “Müessesatı maliye, şirketler, ticarethaneler, mağaza ve dükkânlarda çalışanlardan” ayrı ayrı hüviyet varakası doldurmaları istenmiştir.

Kanuna ek olarak verilen beyanname örneklerinde de yukarıda zikredilen beyanname örneğinde olduğu gibi kişiye ait kimlik bilgilerinin yanı sıra eğitim durumlarından, ne işle meşgul oldukları, yanlarındaki kişilerin bilgileri, ne kadar kalacakları ve evvelki ikametgâhlarına varana kadar geniş bir yelpazede sorular sorulmuştur.

Sonuç

Osmanlı Devleti, Avrupa ile önceleri askeri ve mali alanla sınırlı olan ancak daha sonra sosyal olarak da artan teması sonucu günlük hayata da sirayet eden Batılılaşma faaliyetleri neticesinde, her alanda hissedilen kanuni boşlukları yaptığı modern anlamdaki kanunlarla doldurmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti bir yandan iç ve dış sorunlarla uğraşırken bir yandan da devleti modernize etme çabasına girişmiştir.

Osmanlı Devleti özellikle son döneminde yaptığı modernizasyon çalışmaları esnasında çıkarttığı hemen her kanunda ve uygulamaya koyduğu hemen her nizamda neredeyse tamamen Avrupalı Devletlerin olurlarına alma ihtiyacı hissetmiştir. Özellikle yabancı devletlerin himayesi altında olan ecnebileri ilgilendiren düzenlemelerde Devlet bir sorun çıkmaması için atacağı her adımdan önce Avrupa'nın muvafakatini arar hale gelmiştir. Zira yapılan her düzenleme ile ilgili olarak sefaretlere yazılan yazılar bu durumu özetler niteliktedir.

Devletin her geçen gün gücünü kaybetmesi neticesinde asayişin bozulması, devleti iç asayişin sağlanması konusunda ciddi tedbirler almaya yöneltmiştir. Özellikle Osmanlı toprakları üzerinde yürütülmeye çalışılan art niyetli faaliyetler göz önüne alındığında devletin ne kadar haklı olduğu anlaşılacaktır. Söz konusu kişiler genellikle ecnebilerin çok olduğu bölgelerde ve onların himayesi altında faaliyet gösteriyorlardı. Çünkü Osmanlı topraklarında yaşayan ecnebiler bağlı oldukları devletlerin sahip olduğu geniş imtiyazlardan yararlanıyor ve muzır faaliyetlerini de yine tebaası oldukları devletin semsiyesi altında sürdürüyorlardı. Bu durumun farkında olan devlet de gelen yabancıları kontrol altına alabilmek ve faaliyetlerini takip edebilmek amacıyla bunların barınacakları han, otel ve pansiyon gibi yerler hakkında çeşitli kanuni tedbirler almıştır.

Bu çalışmaya konu olan ve ilk çekirdeği 1895 yılında atılan bu kanunlaştırma çalışmaları zaman içinde değişen şartlara da uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. İlk nizamnameden sonra yapılan 1913 tarihli nizamname, içinde bulunulan buhranlı durum yüzünden uygulamaya konulmamıştır. Ancak kısa bir süre sonra yani 1916 yılında konu yeniden ele alınmış ve günün şartları içinde özellikle otelcilik sahasında çok modern sayılabilecek bir nizamname yapılmıştır. Tüm bu çalışmalar yapılırken sadece devletin güvenliği değil, buralara gelen insanların da can ve mal güvenliği esas alınmıştır. Ayrıca yapılan bu nizamname ile sırf devletin güvenliğini sağlamak için kişisel hak ve hürriyetlerden ödün verilmediği görülmektedir. Ne var ki, I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri Osmanlı Devleti'nin yaptığı pek çok yenilik gibi bunun da uygulama sahasına konulmasını engellemiş ve ülke topraklarının işgal edilmesiyle son bulmuştur. Ancak tarih sahnesinden çekilen Osmanlı Devleti yerini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bırakmıştır. Haliyle Osmanlı Devleti tarafından ele alınan ve yapılan pek çok çalışma yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalmıştır. Yeni kurulan devlet kuruluşunu tamamladıktan sonra içinde bulunduğu dönemin şartlarına uygun olarak yarım kalan pek çok faaliyeti bitirmeye muvaffak olmuştur.

Çalışmamızda ele aldığımız, otel, han ve pansiyon gibi yerlerde alınması gereken inzibati ve sıhhi tedbirleri içeren nizamname çalışmalarına Osmanlı Devleti tarafından başlanması ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından nihai şeklinin verilerek bitirilmesi ve kanunlaşması ayrıca zikre şayandır.

Kaynaklar**Arşiv Malzemesi**

BEO 2651-198825/1, 3

BEO 2661-199556/2

BEO 2688-201590 / 1, 2

BEO 2701-202542

BEO 2787-208973 / 2

BEO 4526-339406/1,2,3

BEO 4528-339581/2

DH. EUM. 6. Şb. 38-12/35

DH. EUM. 6. Şb. 55-24 / 1; 3; 7; 9; 11; 13; 15; 16; 17; 18; 19

DH. EUM. THR. 103-30

DH. EUM. VRK. 29-09/1; 3; 6; 10; 12; 14; 16

DH.MKT. 927-34

HR.İD. 2004-53

HR.İD. 2004-55

HR.İD. 2004-56

HR.İD. 2004-57

HR.İD. 2004-60

HR.İD. 2004-61

HR.İD. 2004-62

HR.İD. 2004-63

HR.İD. 2004-64

HR.İD. 2004-66

İ.HUS. 85-41

ŞD 1321-1/1; 3; 5; 7

ŞD. 2568-009/22

Y. PRK. ZB. 26-18

Sürelî Yayınlar

Resmî Gazete, 19 Haziran 1930, Sayı 1524

Araştırma Eserler

Aslan, Taner. (2009). "İstanbul'un İşgali ile Meydana Gelen Siyasi ve Sosyal Buhranların Sosyo-Psikolojik Tahlili Üzerine Bir Deneme". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Profesör Doktor Reşat Genç Özel Sayısı*, c. 29, s. 1093-1120.

Aybay, Rona. (1985). "Son Dönem Osmanlı, TBMM Hükümeti ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde

Pasaportlar". *Tarih ve Toplum*, 3/13, s.48-49.

Çadırcı, Musa. (1980). "Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik". *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 13/24, s.45-58.

Erdoğan, Hamdi. (1987). *Türk Polis Hizmetlerinin Gelişimi ve Teşkilat Yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Keha, Murathan. (2018). “Son Dönem Osmanlı Tarihinde Kontrol ve Güvenliği Sağlamak Maksudıyla Atılan Bir Adım Otel ve Misafirhane Talimatnamesi”. *I. Uluslararası İKSAD Sosyal Bilimler Kongresi, Tam Metin Kitabı*, s. 371-377.
- Mustafa Nuri Paşa. (1992). *Netâyic-ül Vukuat, III-IV*. (Sadeleştiren: Neşet Çağatay). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özbek, Nadir. (2010). “Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma (1876-1908)”. *Tarihsel Perspektiften Türkiye’de Güvenlik Siyaseti, Ordu ve Devlet*. (Der. E. Balta, İ. Akça). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sezer, Hamiyet. (2003). “Osmanlı İmparatorluğunda Seyahat İzinleri (18–19.Yüzyıl)”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 21/33, s.105-124.
- Sönmez, Ali. (2012). “Osmanlı Devleti’nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı’ndan Jandarma’ya”. 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, c. 6, s. 2855-2864.
- Turna, Nalan. (2013). *Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri: Mürur Tezkereleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yüksel, Ahmet. (2012). “II. Abdulhamid Döneminde Bilimsel, Kültürel ve Turistik Amaçlarla Osmanlı Ülkesine Gelen Almanlar”. *International Journal of Social Science*, Volume 5, Issue 5, p. 413-433.